

FJÄLLSÄKERHETSRADET

Besöksutveckling och trender i svenska fjällen

- sammanställning av resultat från enkätundersökning sommaren 2022

NEW REPUBLIC på uppdrag av Naturvårdsverkets fjällsäkerhetsråd

Sammanfattning av resultaten

Undersökningen genomfördes som en webbenkät mellan 16 och 27 juni 2022. Enkäten riktades till destinationsbolag och motsvarande samt STF:s fjällanläggningar.

- **Relativt stabil bild av besöksutvecklingen inför sommaren:** Drygt en av tre bedömer att besöksutvecklingen kommer att vara positivt jämfört med förra sommaren. En av tre tror att den kommer att vara negativ.
- **Coronapandemin bedöms ha haft stor påverkan:** Pandemieffekten bedöms som relativt stor. Närmare två av tio tror dock att den inte har haft någon betydelse för förändringen.
- **Tydlig besöksökning senaste fem åren:** Nästan nio av tio respondenter uppger att de har upplevt en positiv besöksutveckling under de senaste fem åren. Närmare hälften uppger att besöksantalet har ökat mycket under perioden.
- **Fler ovana besökare:** Närmare nio av tio uppger att ovana besökare har ökat som besöksgrupp de senaste fem åren. Drygt sex av tio uppger att familjer med barn i åldern 4-12 år har ökat. Närmare sju av tio har sett en ökning av kvinnor i åldern 18-30 år och sex av tio har sett en ökning av män i samma ålder. En av tre har sett en ökning av utrikes födda.
- **Att informera om allemansrätten har blivit allt viktigare:** Det finns en bred samsyn bland respondenterna att det har blivit viktigare att informera fjällbesökare om allemansrätten jämfört med för fem år sedan. Tre av fyra instämmer helt i detta och en av tio instämmer delvis.
- **Respekten för allemansrätten bedöms ha försämrats:** Två av tre anser att respekten för allemansrätten har försämrats de senaste fem åren.
- **Flertalet informerar gäster om vett och etikett i fjällen:** Fler än åtta av tio genomför särskilda informationsinsatser riktade till gäster/besökare om vett och etikett i fjällen.
- **Många arbetar aktivt för att sprida ut besökarna:** Sex av tio arbetar aktivt för att sprida ut besökarna över fler områden.
- **Försämrat säkerhetsmedvetande:** Sex av tio bedömer att det generella säkerhetsmedvetandet bland besökarna har försämrats under de senaste fem åren.
- **Splittrad bild av utrustningsnivån:** Tre av tio bedömer att besökarna blivit mer välutrustade. En lika stor andel bedömer att de blivit mindre välutrustade.
- **Fjällbesökarnas vanligaste misstag (flervalsfråga):**
 - Underskattar vädret och snabba väderomslag: 81 procent
 - Överskattar mobiltäckningen: 48 procent
 - Överskattar egen kondition: 45 procent
- **Nio av tio respondenter tillhandahåller fjällsäkerhetsinformation. Den vanligaste typen av information var:**
 - Guider/personal på plats: 54 procent
 - Lokala väderprognoser: 54 procent
 - Information via egen webb: 50 procent
 - Eget tryckt informationsmaterial: 50 procent
- **Aktiviteterna vandring - dagstur, löpning och cykling på stig ökar mest. Andel som svarat att aktiviteten "ökat senaste fem åren" (Inom parentes – aktiviteten förekommer inte):**
 - Vandring, dag: 80 procent (–)
 - Löpning: 61 procent (3 procent)
 - Cykling på led/stig: 58 procent (13 procent)

- Vandring, övernattnig (tält): 49 procent (6 procent)
- Vandring, övernattnig (fjällanläggning/hotell): 43 procent (13 procent)
- Guidade turer: 32 procent (10 procent)

Om enkätundersökningen

Undersökningen genomfördes för åttonde gången som en webbenkät mellan 16 och 27 juni 2022. Den riktades till destinationsbolag och motsvarande samt till STF:s fjällanläggningar. Av de tillfrågade svarade sammanlagt 32 aktörer.

Enkäten skickades till vd eller motsvarande befattningshavare "som har kunskap om besöksutveckling i fjällen, och hur intresset för olika aktiviteter har förändrats de senaste åren".

Syftet med enkätundersökningen har varit att få underlag för att beskriva utvecklingen för fjällturismen sommartid i Sverige med avseende på olika trender och aktiviteter. Enkäten genomfördes av Naturvårdsverkets fjällsakerhetsråd. Resultaten har använts som ett stöd i det opinionsbildande och kunskapshöjande arbete som bedrivs och som syftar till att förbättra säkerheten för fjällens besökare. Två medieaktiviteter genomfördes under juli och augusti, den första om barnfamiljer och den andra om säkerhetsmedvetande.

Exempel på mediegenomslag

Pressmeddelande 1: [Allt fler barnfamiljer lockas av sommarfjällen](#)

 <p>Per-Olov Wikberg är samordnare för Naturvårdsverkets säkerhetsråd. Foto: Privat</p> <p>FRILUFTSLIV</p> <p>Packa rätt och börja smått – här är tipsen för fjällvandring med barn</p>	 <p>Per-Olov Wikberg, nationell samordnare på Fjällsakerhetsrådet, är glad över att det allt fler vandrar i fjällen. Foto: Görm Kallestad/NTS</p> <p>FRILUFTSLIV</p> <p>Fler barnfamiljer vandrar i fjällen – Fjällsakerhetsrådet ger tips</p>
 <p>Per-Olov Wikberg</p> <p>Låt barnen bära en del packning även om man är liten, men inte för tungt.</p> <p>I klippet ger Per-Olov Wikberg, Naturvårdsverket, tips på vad man som förälder ska tänka på om man vill ta med sina barn på en tur i fjällen. Foto: Görm Kallestad/T1/Linus Nilsson/SVT</p> <p>Trenden från pandemiåren fortsätter: Fler barnfamiljer vandrar i fjällen</p>	 <p>Allt fler barnfamiljer söker sig till fjällen på somrarna, visar en ny enkätundersökning från Naturvårdsverket. Foto: SVT</p> <p>Fler barnfamiljer besöker fjällen under somrarna</p>

Pressmeddelande 2: Säkerhetsmedvetandet sjunker bland fjällbesökare

svt NYHETER Nyheter Lokalt Sport SVT Play Barn

VÄSTERBOTTEN

Hör Fjällsäkerhetsrådets Per-Olov Wikberg som berättar att säkerhetsmedvetandet hos fjällbesökare i Sverige har en nedåtgående trend. Foto: Henrik Montgomery/TT.SVT

Allt fler fjällvandrare i norra Sverige – men säkerhetstänket har försämrats

UPPDATERAD IGÅR 12:16 PUBLICERAD IGÅR 05:30

SVT Nyheter Västerbotten - 09.08.2022

SVT Nyheter Västerbotten 18:15 | 9 aug. 18:15 | 932 ord

fjällsäkerhetsrådet (2) +16

OKAY FJÄLLINTRESSE

Säkerhetstänket har försämrats

Lokala Nyheter

SVT Nyheter Jämtland - 09.08.2022

SVT Nyheter Jämtland 18:15 | 9 aug. 18:15 | 899 ord

fjällsäkerhetsrådet (4) naturvårdsverket (2) +11

OKAY FJÄLLINTRESSE

Säkerhetstänket har försämrats

Lokala Nyheter

Morgonpasset i P3 med Kodjo, Sara och Torbjörn 20220804 06:30

Morgonpasset i P3 06:30 | 4 aug. 06:30 | 18242 ord

fjällsäkerhetsrådet (4) +2

02:01:27 fjällsäkerhetsrådet

02:01:42 fjällsäkerhetsrådet

Det visar en undersökning som Naturvårdsverket fjällsäkerhetsrådet har gjort

... Per-olov Wikberg som är fjällsäkerhetsrådet samordnade framförallt...

VISA ORIGINALT

Morgon i P4 Stockholm med Cassandra, Ola, Patrik och Anneli 20220804 05:59

Morgon i P4 Stockholm 05:59 | 4 aug. 05:59 | 21432 ord

fjällsäkerhetsrådet (10) +2

00:05:15 fjällsäkerhetsrådet

01:26:38 fjällsäkerhetsrådet

02:04:27 fjällsäkerhetsrådet

Det visar en undersökning som Naturvårdsverket fjällsäkerhetsrådet har gjort

orsakerna...undersökning som Naturvårdsverket fjällsäkerhetsrådet har gjort per-olov Wikberg fjällsäkerhetsrådet...

utemagasinet.se/nyheter/20220805/sakerhetsmedvetandet-sjunker-bland-fjallbesokare/

UTE MAGASINET ARTIKLAR UTE TESTAR TAVLA & VINN

Foto: Fjällsäkerhetsrådet

SÄKERHETSMEDEVETANDET SJUNKER BLAND FJÄLLBESÖKARE

Nyheter / Av Emma V. Larsson

Fjällanläggningar och destinationsbolag som svarade på enkäten

(Vissa respondenter representerade flera stationer/destinationer.)

STF:s fjällanläggningar	Destinationsbolag
<ul style="list-style-type: none">• Abisko/Kebnekaise• Blåhammar• Edsåsdalen fjällstation• Höglekardalens semesterby• Kittelfjäll Vårdshus vandrarhem• Samtliga fjällstugor från Pältsa till Storrödtjärn• STF fjällstugor• STF Kebnekaise• STF Sälen Torgåsgården• STF Vilhelmina Kyrkstad• Storulvån• Sylarna• Vålådalens fjällstation	<ul style="list-style-type: none">• Arjeplog• Arvidsjaur• Destination Funäsfjällen• Destination Sälenfjällen• Destination Vemdalen• Idre och Grövelsjön• Ingen destination men Krokoms kommun• Jokkmokk• Kiruna• Kittelfjäll• Lofsdalen• Sälen• Vemdalen Vildmarksvägen• Vindelfjällen• Åre

1. Hur bedömer du att besöksantalet hos er kommer att utvecklas denna sommarsäsong jämfört med motsvarande period förra året?

	ANTAL	PROCENT	
Öka mycket	3	9%	
Öka något	9	27%	
Oförändrat	10	30%	
Minska något	11	33%	
Minska mycket	0	0%	
Vet ej	0	0%	
Total	33	100%	

Kommentar: Relativt stabilt jämfört med förra sommaren. Något fler tror på ökning än de som tror på minskning.

2. Hur stor del av förändringen bedömer du beror på coronapandemins effekter?

	ANTAL	PROCENT	
Allt eller mycket stor del	2	9%	
Ganska stor del	15	65%	
Varken stor eller liten del	4	17%	
Ganska liten del	0	0%	
Inget eller mycket liten del	1	4%	

	ANTAL	PROCENT	
Vet ej	1	4%	
Total	23	100%	

Kommentar: Pandemieffekten är relativt stor. 17 procent tror dock att förändringen inte har haft någon betydelse. Det kan tolkas som ett underliggande intresse som inte haft med pandemin att göra.

3. Hur har besöksantalet sommartid på er anläggning/destination utvecklats de senaste fem åren?

	ANTAL	PROCENT	
Ökat mycket	15	47%	
Ökat något	13	41%	
Oförändrat	0	0%	
Minskat något	4	13%	
Minskat mycket	0	0%	
Vet ej	0	0%	
Total	32	100%	

Kommentar: Nästan nio har upplevt en ökning (mycket eller något) under de senaste fem åren. Förra och förförra mätningen visade tydligt att ökningarna under pandemin var ojämnt fördelade mellan de södra och norra delarna av fjällen.

4. Hur har antalet nya eller ovana besökare som besöksgrupp utvecklats sommartid på er anläggning/destination de senaste fem åren?

	ANTAL	PROCENT	
Ökat mycket	15	47%	
Ökat något	13	41%	
Oförändrat	3	9%	
Minskat något	0	0%	
Minskat mycket	0	0%	
Vet ej	1	3%	
Total	32	100%	

Kommentar: 88 procent har sett en ökning av ovana besökare de senaste fem åren.

5. Hur har antalet familjer med yngre barn (4–12 år) som besöksgrupp utvecklats sommartid på er anläggning/destination de senaste fem åren?

	ANTAL	PROCENT	
Ökat mycket	6	19%	
Ökat något	14	44%	
Oförändrat	8	25%	
Minskat något	0	0%	
Minskat mycket	0	0%	
Vet ej	4	13%	
Total	32	100%	

Kommentar: 63 procent har sett en ökning av familjer med yngre barn.

6. Hur har antalet unga kvinnor (18–30 år) som besöksgrupp utvecklats sommartid på er anläggning/destination de senaste fem åren?

	ANTAL	PROCENT	
Ökat mycket	4	13%	
Ökat något	17	53%	
Oförändrat	2	6%	
Minskat något	0	0%	
Minskat mycket	0	0%	
Vet ej	9	28%	
Total	32	100%	

Kommentar: 66 procent har sett en ökning av yngre kvinnor 18–30 år.

7. Hur har antalet unga män (18–30 år) som besöksgrupp utvecklats sommartid på er anläggning/destination de senaste fem åren?

	ANTAL	PROCENT	
Ökat mycket	2	6%	
Ökat något	17	53%	
Oförändrat	3	9%	
Minskat något	1	3%	
Minskat mycket	0	0%	

	ANTAL	PROCENT	
Vet ej	9	28%	
Total	32	100%	

Kommentar: 59 procent har sett en ökning av yngre män 18–30 år.

8. Hur har antalet utrikes födda som besöksgrupp utvecklats sommartid på er anläggning/destination de senaste fem åren?

	ANTAL	PROCENT	
Ökat mycket	1	3%	
Ökat något	8	25%	
Oförändrat	13	41%	
Minskat något	3	9%	
Minskat mycket	1	3%	
Vet ej	6	19%	
Total	32	100%	

Kommentar: 28 procent har sett en ökning av utrikes födda.

9. I vilken utsträckning instämmer du i följande påstående: ”Jämfört med för fem år sedan har det blivit viktigare att informera fjällbesökare om allemansrätten”.

	ANTAL	PROCENT	
Instämmer helt	24	75%	
Instämmer delvis	3	9%	
Instämmer något	2	6%	
Instämmer inte alls	1	3%	
Vet ej	2	6%	
Total	32	100%	

Kommentar: 75 procent instämmer helt i att det blivit viktigare att informera om allemansrätten jämfört med för fem år sedan.

10. Hur bedömer du att respekten för allemansrätten bland fjällens besökare har förändrats jämfört med för fem år sedan?

	ANTAL	PROCENT	
Mycket större respekt	0	0%	
Något större respekt	2	6%	
Varken eller	7	22%	
Något mindre respekt	15	47%	
Mycket mindre respekt	6	19%	
Vet ej	2	6%	
Total	32	100%	

Kommentar: 66 procent anser att respekten för allemansrätten har försämrats jämfört med för fem år sedan.

11. Informerar ni era gäster/besökare om vett och etikett i fjällen t ex hur man tar hand om sitt skräp och hur man går på toaletten på fjället?

	ANTAL	PROCENT	
Ja, vi informerar om detta	27	84%	
Ja, vi planerar att göra det	4	13%	
Nej, vi gör inte det	1	3%	
Vet ej	0	0%	
Total	32	100%	

Kommentar: 84 procent informerar gäster/besökare om vett och etikett i fjällen. 13 procent planerar att göra det.

12. Arbetar ni aktivt inom er del av fjällen för att sprida ut besökarna över fler områden?

	ANTAL	PROCENT	
Ja, i stor utsträckning	11	34%	
Ja, till viss del	8	25%	
Ja, i någon utsträckning	7	22%	
Nej	4	13%	
Vet ej	2	6%	
Total	32	100%	

Kommentar: 59 procent arbetar aktivt med att sprida ut besökarna över fler områden i stor utsträckning eller till viss del. Enbart 13 procent gör det inte alls.

13. Hur bedömer du att säkerhetsmedvetandet har utvecklats hos era gäster/besökare sommartid under de senaste fem åren?

	ANTAL	PROCENT	
Betydligt mer säkerhetsmedvetna	0	0%	
Något mer säkerhetsmedvetna	3	9%	
Ingen förändring	6	19%	
Något mindre säkerhetsmedvetna	17	53%	
Betydligt mindre säkerhetsmedvetna	2	6%	
Vet ej	4	13%	
Total	32	100%	

Kommentar: 59 procent anser att säkerhetsmedvetandet har försämrats under de senaste fem åren.

14. Hur bedömer du att era gästers/besökares sommarutrustningsnivå (kläder, tält, redskap etc.) har utvecklats under de senaste fem åren?

	ANTAL	PROCENT	
Betydligt mer välutrustade	0	0%	
Något mer välutrustade	10	31%	
Ingen förändring	6	19%	
Något mindre välutrustade	10	31%	
Betydligt mindre välutrustade	1	3%	
Vet ej	5	16%	
Total	32	100%	

Kommentar: En lika stor andel anser att besökarna har blivit mer välutrustade som anser att de har blivit sämre utrustade.

15. Vilka är de vanligaste misstagen som era gäster/besökare gör sommartid när de förbereder och genomför en fjällvistelse ur ett säkerhetsperspektiv? Markera de tre vanligaste

	ANTAL	PROCENT	
Underskattar vädret och snabba väderförändringar	25	81%	
Litar för mycket på sina mobiltelefoners täckning	15	48%	
Underskattar hur snabbt mobiltelefonens batteri kan ladda ur	2	6%	

	ANTAL	PROCENT	
Har inte rätt klädsel för aktiviteten	12	39%	
Har inte rätt utrustning för aktiviteten (t.ex tält, friluftskök mm)	4	13%	
Meddelar inte sin färdväg	3	10%	
Meddelar inte tid för avfärd eller förväntad ankomsttid	3	10%	
Genomför aktiviteter utan sällskap	0	0%	
Underskattar avstånden	7	23%	
Överskattar sin egen kondition	14	45%	
Gruppträck / ingen säger ifrån i kompisgäng	0	0%	
Annat, vad:	4	13%	
Total	31	287%	

Öppna svar - Annat, vad: (4)

- Förlitar sig på skyltning
- de förbygger inte skavsår och uttorkning
- Försöker vandra utanför den egentliga säsongen. Har ingen koll på att det inte går i början av juni eller på senhösten

Kommentar: De tre vanligaste misstagen enligt respondenterna är: 1) underskatta vädret och snabba väderskiftningar (81 procent) 2) litar för mycket på mobiltäckning (48 procent) 3) överskattar sin egen kondition (45 procent)

16. Tillhandahåller er anläggning/destination tips och information om fjällsäkerhet och säkra fjällvistelser?

	ANTAL	PROCENT	
Ja	29	91%	
Nej	2	6%	
Vet ej	1	3%	
Total	32	100%	

Kommentar: 91 procent tillhandahåller information om fjällsäkerhet och säkra fjällvistelser.

17. Om ja, vilken slags information tillhandahåller ni? Flera svar möjliga.

	ANTAL	PROCENT	
Länk till Fjällsäkerhetsrådets sida	11	39%	
Egen information på vår webb	14	50%	
Information i våra sociala mediekkanaler	12	43%	
Eget tryckt informationsmaterial	14	50%	
Information i bokningsbesked	4	14%	
Lokala väderprognoser	15	54%	
Guider/personal på plats	15	54%	
Annan information, nämligen:	10	36%	
Total	95	340%	

Kommentar: De vanligaste sätten att informera på är: 1) guide/personal på plats (54 procent) 1) lokala väderprognoser (54 procent) 3) information via egen webb (50 procent) 3) eget tryckt informationsmaterial (50 procent)

18. Finns det någon slags fjällsäkerhetsinformation som ni saknar att förmedla, i så fall vad?

Svarsvärden (7)

- För oss handlar det inte om att sprida ut gästerna utan att "styra" flödena och se till så det finns acceptabel "service" där. Allemansrätten är överskattad. Folk vill veta var man skall vandra och följer råden.
- Bra uppdateringar gällande snö-läget i fjällen, året runt eller mellan säsonger. Särskilt för möjlighet till säsongsförlängning.
- Tydlig information att presentera i skyltform om hur fjällkartan fungerar mot verkligheten t ex att streckad röd linje är markerad vinterled etc.
- Material/information att förmedla och att sätta upp.
- Tydliga fjällvettregler på i linje med de man har i Norge.
- Att en stor del av fjällområdet är "vildmark", det vill säga inga bilparkeringar, bilvägar, affärer etc. Kunskapen hos många av våra "nya" besökare har bara sett vackra bilder på Instagram och förstår inte att man måste ta sig dit "för egen maskin".
- Jag tror vi informerar om det mesta, svårigheten ligger i att få besökarna att hitta & läsa informationen

19. Hur har följande aktiviteter på er anläggning/destination utvecklats de senaste fem åren?

19.1 Cykling på stigar och leder, utan stöd av lift eller motsvarande

	ANTAL	PROCENT	
Minskat mycket 1	0	0%	
2	0	0%	
3	6	19%	
4	10	32%	

	ANTAL	PROCENT	
Ökat mycket 5	8	26%	
Vet ej	3	10%	
Aktiviteten förekommer inte	4	13%	
Total	31	100%	

Kommentar: 58 procent svarar att cykling på stig har ökat under de senaste fem åren.

19.2 Löpning

	ANTAL	PROCENT	
Minskat mycket 1	0	0%	
2	1	3%	
3	7	23%	
4	11	35%	
Ökat mycket 5	8	26%	
Vet ej	3	10%	
Aktiviteten förekommer inte	1	3%	
Total	31	100%	

Kommentar: 61 procent svarar att löpning i fjällen har ökat under de senaste fem åren.

19.3 Vandring – dagstur

	ANTAL	PROCENT	
Minskat mycket 1	0	0%	
2	0	0%	
3	5	17%	
4	10	33%	
Ökat mycket 5	14	47%	
Vet ej	1	3%	
Aktiviteten förekommer inte	0	0%	
Total	30	100%	

Kommentar: 80 procent svarar att vandring – dagstur har ökat under de senaste fem åren.

19.4 Vandrning – med övernattnig (stuga/fjällstation/hotell)

	ANTAL	PROCENT	
Minskat mycket 1	0	0%	
2	1	3%	
3	10	32%	
4	11	35%	
Ökat mycket 5	4	13%	
Vet ej	1	3%	
Aktiviteten förekommer inte	4	13%	
Total	31	100%	

Kommentar: 48 procent svarar att vandrning med övernattnig har ökat.

19.5 Vandrning – med övernattnig i tält

	ANTAL	PROCENT	
Minskat mycket 1	1	3%	
2	1	3%	
3	7	23%	
4	9	29%	
Ökat mycket 5	7	23%	
Vet ej	4	13%	
Aktiviteten förekommer inte	2	6%	
Total	31	100%	

Kommentar: 49 procent svarar att vandrning med övernattnig i tält har ökat.

19.6 Guidade turer

	ANTAL	PROCENT	
Minskat mycket 1	2	6%	
2	4	13%	
3	8	26%	
4	9	29%	
Ökat mycket 5	1	3%	
Vet ej	4	13%	

	ANTAL	PROCENT	
Aktiviteten förekommer inte	3	10%	
Total	31	100%	

Kommentar: 32 procent svarar att guidade turer har ökat.

20. Om du har några kommentarer eller synpunkter på enkäten är du välkommen att lämna dem här.

Svarsvärden (5)

- En utmaning är att nå de som tror att man vet/kan.
- Det hade varit bra att få en indikation i procent för vad ex "ökat mycket" respektive "ökat något" är
- Tror att allemansrätten är överskattad i detta sammanhang. Folk vill veta var man kan vandra/gå. Detta ger möjlighet att "styra" strömmarna av besökare. Bl.a. genom att genom tydlig information och skyltning. Och förberedda "rastplatser". Jag tror att det är viktigare att tydligt presentera de för området viktigaste delarna av allemansrätten. "INTE STÖRA- INTE FÖRSTÖRA" i en tid då allt fler ser sin egna kortsiktiga upplevelse som viktigare än att naturen mår bra.
- Det är svårt att ge några bra svar på frågor kring "utvecklingen under 5 år" Detta pga. pandemin som under 2 år gett oss ett förändrat besöksmönster och en annan typ av gäster än under ett normalår. T.ex. stängda gränser, inhemska reserestriktioner och inte minst begränsningar av antalet bokningsbara bäddar har naturligtvis påverkat besöksantalet negativt. Vi har under vintersäsongen 2022 sett hur besöksantalet i fjällstugorna åter ligger på samma nivåer som före pandemin, främst tack vare de internationella gästerna som åter kan resa till Sverige. När det gäller sommarsäsongen 2022 så är trenden just nu, alldeles i inledningen av säsongen, att vi tappat svenska vandrare men att de internationella vandrarna är tillbaka igen, dock inte i samma utsträckning som innan pandemin
- Jag är inte helt rätt person att besvara dessa frågor; i och med att jag inte representerar näringen som möter gästerna - utan kommunen. Men jag har svarat utifrån input jag fått från både kollegor och näringar/föreningar